

Senatulus, sive γυναικοσυνέδριον / De vrouwenraad

"Emancipatie," wie zou ze in Erasmus' tijd reeds gezocht hebben? Of ja—vinden we niet reeds in de komedies der oude Grieken sporen van den wil der vrouwen om zich tegenover de mannen meer te doen gelden? Zoo ook in den "Vrouwenraad," waarin de draak wordt gestoken met de onmondigheid van het vrouwelijk geslacht en eenige dames maatregelen beramen om zich aan den dwang en de heerschappij der mannen te ontworstelen. De dwaasheden, de onrechtmatigheden, de heerschezucht der mannen worden op de kaak gesteld; maar ook weet Erasmus den vrouwen menigen steek te geven over hare praatzucht, haar gebrek aan schaamtegevoel, haar pronkzucht.

De dialoog, ook voor de geschiedenis der cultuur van belang, doet zien dat Erasmus zijn tijd ver vooruit was, dat hij op de wondeplekken zijner maatschappij zeer juist den vinger wist te leggen.

Personae: Cornelia, Margareta, Perotta, Iulia & Catharina.

Co.

Quod felix faustumque sit huic ordini, totique Reipublicae foemineae et frequentes hodie convenistis et alacres; unde spem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuiquam ea suggerat in animum, quae ad communem omnium et dignitatem, et utilitatem pertinet. Scitis, opinor, omnes, quantum

Co.

Al wat goed, gelukkig en voordeelig is voor dezen onzen stand en den ganschen vrouwenstaat, dat wenschen wij u toe! Gij zijt heden in grooten getale en opgewekt samengekomen, en op grond hiervan meen ik de meest vaste hoop te kunnen koesteren dat God genadig aan ieder onzer ingeve, wat kan strekken tot ons aller gemeenschappelijk heil, aanzien en nut. Gij weet (dunkt mij) allen hoeveel schade wij aan onze

hinc commodis nostris decesserit, quod, cum viri quotidianis conventibus suum agant negotium, nos colo telaeque assidentes causam nostram deserimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos sit ulla Reipublicae disciplina, et viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod si, qua coepimus, pergamus, divinate vos ipsae, quo tandem res sit evasura: vereor enim verba sinistri ominis eloqui. Ut dignitatem nostram negligamus, certe incolumitas debet esse curae. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, Ibi demum esse salutem, ubi multa consilia. Habent episcopi suas synodos, habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites suas stationes, habent fures sua conventicula: denique habet et formicarum genus suos congressus. Solae omnium animantium mulieres nunquam coimus.

Ma.

Saepius quam decet.

belangen hebben geleden daar wij, terwijl onze mannen hunne belangen in hunne dagelijksche bijeenkomsten behartigen, onze zaken in den steek moeten laten, omdat we aan spinnewiel en weefgetouw moeten zitten. En dus is 't dan zoover gekomen dat er geen geregelde tucht onder ons bestaat, dat de mannen ons alleen maar zoowat als hun speeltuig beschouwen en ons nauwlijks den naam van mensch waardig keuren. En als wij doorgaan zooals we begonnen zijn, gaat dan zelf maar eens na waar het op zal uitloopen. Ik schroom woorden te gebruiken die een slechte vóórbeteekenis kunnen hebben. En, zoo we ook al onze waardigheid te grabbelen gooien, dan moet toch onze ongerepte naam ons ter harte gaan. De wijze koning Salomo heeft in de Spreuken geschreven: "Wie naar raad hoort is wijs."¹ De bisschoppen hebben hunne Synoden, de monnikorden hebben hunne vergaderingen, soldaten hunne lokalen waar ze bijeenkomen, dieren hunne bijeenkomsten, zelfs de mierenkolonie heeft haar plaats waar ze vergadert. Van alle levende wezens zijn de vrouwen de eenige die dat nooit doen.

Ma.

Nu, vaker dan wel past.

¹ Salomo. Spreuken 12.

Co.

Nondum interloquendi tempus est; sinite me perorare; dabitur singulis dicendi locus. Neque novum est quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos mille trecentos, ni fallor, Heliogabalus Caesar laudatissimus.

Pe.

Quid laudatissimus, quem unco tractum in cloacam proiectum esse constat?

Co.

Rursus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Christum, quod in crucem suffixus sit: pium Domitium, quod domi sit mortuus. Atqui nihil obiicitur Heliogabalo atrocius, quam quod sacrum ignem, qui a vestalibus servabatur, in terram abiecerit, quodque domi in larario Mosen habuerit et Christum, quem illi contumeliae caussa Chrestum vocabant. Is igitur Heliogabalus instituit, ut quemadmodum Imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus

Co.

Op 't oogenblik is 't nog geen tijd om tusschen mijn woorden in te praten. Laat ik eerst uitspreken. Ieder krijgt op haar beurt gelegenheid om wat te zeggen. 't Is niets nieuws wat we hier doen. We hernieuwen eenvoudig een oud gebruik. Vóór ongeveer, als ik me niet vergis, dertienhonderd jaren heeft de hooggeprezen Keizer Heliogabalus....

Pe.

Wat, hooggeprezen? Een kerel dien ze aan een haak in 't riool gesleurd hebben?

Co.

Daar word ik al weer in de rede gevallen. Als we iemand op die manier prijzen of misprijzen, dan kunnen we ook wel kwaad zeggen van Christus omdat hij gekruisigd is, en van den vromen Domitius omdat hij in zijn huis is gestorven. En toch wordt aan Heliogabalus niets ergers verweten dan dat hij het heilige vuur, dat door de Vestaalsche maagden werd verzorgd, op den grond heeft geworpen, en dat hij in zijn paleis in een kapel Mozes vereerde nevens Christus, dien zij uit smaad "Chrestus," d.i. "Nutsman" noemden. Die Heliogabalus nu, heeft ingesteld dat, evenals de Keizer met zijn raadslieden een vergadering hield, om over gemeenschappelijke belangen te spreken, zoo ook zijn

communibus consultaret; ita haberet et mater illius Augusta senatum suum, in quo de foemineae gentis negotiis tractaretur: quem viri vel iocandi, vel discernendi gratia, Senatulum vocabant. Hoc exemplum tot iam saeculis intermissum res ipsa iam dudum monet nos instaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apostolus vetat mulierem loqui in coetu, quam ille vocat Ecclesiam: de coetu virorum loquitur; hic coetus est muliebris. Alioqui si semper tacendum erit foeminis, in quem usum natura dedit nobis et linguas non minus expeditas quam sunt virorum, et vocem non minus sonoram quanquam illi sonant raucius, ac propius referunt asinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus esse curae, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rursus viri Senatulum appellent; aut fortasse probrosius aliquod nomen excogitent, ut solent in nos libenter esse dicaces. Quanquam si liceat illorum comitia veris aestimare, plus quam muliebria videri possint. Videmus, monarchas tot iam annis nihil aliud quam

moeder Augusta háár raad zou hebben, waar gesproken moest worden over de belangen van het vrouwelijk geslacht: een vergadering die de mannen, 't zij uit spot, 't zij om een onderscheid te maken: "gemeenteraadje" noemden. Dit voorbeeld van zooveel eeuwen geleden te hernieuwen, wordt ons van zelf door de omstandigheden reeds lang aan de hand gedaan. En ik hoop dat niemand uwer zich zal laten afschrikken door 't feit, dat de Apostel Paulus een vrouw verbiedt te spreken in een bijeenkomst, die hij den naam van "uitgelezen vergadering" geeft.² Hij bedoelt natuurlijk een bijeenkomst van vrouwen, terwijl dit een meeting is van vrouwen. Want als vrouwen altijd maar moesten zwijgen, waartoe zou dan de natuur ons de tong gegeven hebben, die toch niet minder vaardig is dan die der mannen, en een stem, die niet minder klankvol is dan de hunne? Evenwel, hun geluid klinkt veel meer rauw en schor dan het onze en het gelijkt veel meer op het balken van ezels. Maar daarvoor moeten wij allen steeds zorgen, dat wij deze zaak met zulk een ernst behandelen, dat ze ons nooit meer "gemeenteraadje" noemen of dat ze misschien nog een smadelijker naam uitdenken, zooals ze gewoonlijk grappig zijn ten onzen koste. Hoewel — wanneer wij hunne bijeenkomsten eens naar haar innerlijke waarde wilden schatten, dan zou blijken dat die zeer

² Corinth. XIV. 34. Taceat mulier in ecclesia.

belligerari: inter theologos, sacerdotes, episcopos, et populum nihil convenire: quot homines, tot sententiae; et in his ipsis plus quam muliebris est inconstantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia est. Si nobis essent traditae rerum habentiae, aliquando, ni fallor, tolerabilius haberent res humanae. Non est fortasse foeminei pudoris, tantis proceribus tribuere stultitia: at fas est, opinor, recitare quod scripsit Salomon proverbiorum capite decimo tertio: inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Sed ne vos longiore morer prooemio, uti singula gerantur ordine, decenter et sine tumultu; primo loco tractandum erit, quae debent interesse concilio, quae submovendae sint. Nam immodica turba, tumultus est verius, quam concilium: et paucorum consessus habet quiddam tyrannicum. Huc ego censeo nullam recipienda virginem, eo quod incident permulta, quae non decet illas audire.

onbeteekenend zijn. We zien dat de vorsten al in zooveel jaren niets anders doen dan oorlogvoeren; onder godgeleerden, priesters, bisschoppen en 't publiek heerscht absoluut geen overeenstemming. Zooveel hoofden, zooveel zinnen. En onder hen allen heerscht meer dan vrouwelijke veranderlijkheid. Geen staat leeft met een anderen staat in eensgezindheid, geen buurman met zijn nabuur. Als ons de teugels van het bewind maar eens in handen gegeven werden, dan zou de toestand van 't menschedom, (ik ben er zeker van) heel wat draaglijker zijn. 't Is misschien niet overeen te brengen met de schuchterheid aan vrouwen eigen om aan zulke groote en voorname mannen een brevet van dwaasheid uit te reiken, — maar wèl mogen we, dunkt me, aanhalen wat Salomo in het dertiende hoofdstuk van zijn Spreuken zegt: "Door hoovaardij maakt men niet dan gekijf, maar bij de beradenen is wijsheid." Maar om u thans niet langer met mijn inleiding bezig te houden, moet er eerst, opdat alles in geregelde volgorde kunne geschieden, zooals 't past, en zonder verwarring, besloten worden, wie bij de beraadslagingen tegenwoordig zullen wezen, wie de zaal moeten verlaten. Want een buitensporig aantal aanwezigen zou men eerder een janboel kunnen noemen dan een vergadering: daarentegen heeft een comité van enkelen iets tyranniëks. Volgens mijn meening moet hierbij geen enkele ongetrouwde vrouw worden toegelaten, en wel om deze reden: dat er veel dingen zullen

voorkomen, die 't geen pas geeft dat zij hooren.

Iu.

At quo signo dignoscas virgines? An pro virginibus habebuntur, quaecunque coronam gestant?

Co.

Non. At nuptas tantum recipiendas censeo.

Iu.

Et inter nuptas virgines sunt, quae maritos habent eunuchos.

Co.

Sed tribuatur hoc honoris coniugio, ut nuptae pro mulieribus habeantur.

Iu.

Maar waaraan kan men onderscheiden dat ze nog maagden zijn? Of zullen zij maar als maagd beschouwd worden, die nog een kransje dragen?

Co.

Neen, daar ben ik 't niet mee eens. Mij dunkt we moeten alleen getrouwde vrouwen opnemen.

Iu.

But there are Virgins among those that are married such as have Fumblers for their Husbands.³

Co.

Well, but this Honour shall be allow'd to a married State, that all that have been married shall be allowed to be Women.

³ Erasmus, '[The Parliament of Women](#)', *The Colloquies*, II 206.

Iu.

Alioqui si non excludimus nisi virgines, erit immensa turba, nec multo decrescet numero.

Co.

Excludentur et plusquam ter nuptae.

Iu.

Quam ob rem?

Co.

Quoniam illis velut emeritis debetur missio. Idem censeo de septuagesimum annum egressis. Statuendum, ne qua nominatim de viro suo loquatur petulantius: in genere fas sit; sed ea moderatione, ne quid nimis.

Ca.

Qui minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipsi

Iu.

Als we niet anders uitsluiten dan maagden, dan zal er een verbazend groote menigte blijven en zal er niet veel vermindering te bespeuren zijn.

Co.

Ook moeten worden uitgesloten die meer dan driemaal getrouwd zijn.

Iu.

Waarom dat?

Co.

Daar zij om zoo te zeggen hun tijd hebben uitgediend en gepensionneerd mogen worden. 't Zelfde dunkt me, moet ook gebeuren met de vrouwen boven de zeventig jaren. Verder moet er bepaald worden dat niemand over haar man, hem bij name noemend, oneerbiedig mag spreken. Tegen het geheele mannengeslacht mag het, maar met deze beperking: niet al te veel.

Ca.

Waarom zou 't niet vrij staan hier vrijuit over de mannen te spreken,

de nobis nusquam non loquantur? Meus Titius si quando studet esse conviva festivior, narrat, quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa solet affingere.

Co.

Si velimus fateri verum, nostra dignitas pendet a viris: eos si traducimus, quid aliud quam nos ipsas dehonestamus? Quanquam autem habemus non paucas iustae querimoniae causas, tamen expensarum omnium summa, nostra potior, est, quam illorum conditio. Illi dum quaerunt rem, per omnes terras ac maria volitant, non sine capitis discrimine: illi, si bellum incidat, excitantur buccina, ferrei stant in acie, dum nos domi sedemus tutae. Si quid committunt adversus leges, gravius in illos animadvertitur; nostro sexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis situm est, ut commodos habemus maritos. Restat ut de consessu ordine statuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter usu venit regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant, antequam possint

daar zij zelf het altijd over óns hebben? Als mijn Titus een vroolijk tafelgenoot wil zijn, dan vertelt hij alles wat ik gedaan heb, en dikwijls verzint hij er nog 't een en ander bij.

Co.

Als wij de waarheid maar eens wilden bekennen: of wij in tel zijn hangt van de mannen af. Als wij hen overleveren aan de publieke verachting, dan rooven wij ons zelf ook de kroon van het hoofd. Maar we hebben werkelijk eenige rechtmatige reden tot klagen. Gaan we evenwel de som van alles na, dan heeft onze positie toch nog veel vóór boven de hunne. Terwijl zij zorgen voor de inkomsten, moeten ze over landen en zeeën vliegen, dikwijls met groot gevaar voor hun leven. Als er een oorlog uitbreekt worden zij door de trompet opgejaagd. Geharnast moeten zij in het gelid staan, terwijl wij veilig thuis zitten. Als zij iets tegen de wet misdoen, straft men hen streng: onze sekse spaart men. Om kort te gaan, 't ligt grootendeels aan ons zelve om onze mannen te hebben zooals wij ze graag willen. Ten slotte moet er nog gesproken worden over de volgorde waarin we zitting zullen nemen, opdat bij ons niet gebeure wat zoo dikwijls geschiedt bij beraadslagingen van koningen, prinsen en kerkvorsten, die in hunne bijeenkomsten soms drie heele maanden twisten vóór de zitting kan beginnen. En dan dunkt

considerere. Itaque censeo, primum esse debere nobilium ordinem; et in his praecedent, quae quatuor habent nobilitatis partes: proximae, quae tres: deinde, quae duas: postremae, quae unam: postremo, quae dimidiatam. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothae in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter consessus erit plebeiarum. In hoc primas tenebunt, quae copiosiore sobolem enixae sunt. Inter pares litem dirimet aetas. Tertius erit earum, quae nondum pepererunt.

Ca.

Quo mittis viduas?

Co.

Commode mones. Istis locus dabitur in medio matrum, si modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum.

mij dat het eerst aan de beurt komen om zitting te nemen, de vrouwen van adel en bij deze hebben weer den voorrang die met vier kwartieren, vervolgens die met één kwartier en ten laatste die met een gehalveerd kwartier. En bij elken tak zal de rang naar gelang van den ouderdom van de familie worden aangewezen. Bastaarden krijgen, elk in haar familie, de laatste plaats. In de tweede plaats nemen zitting de vrouwen van de burgerklasse. Hier nemen zij de eerste plaats in, die 't grootst aantal kinderen ter wereld hebben gebracht. Bij gelijke rechten zal de leeftijd beslissen. Ten derde komen zij die geen kinderen gehad hebben.

Ca.

En waar plaats je de weduwen?

Co.

O, 't is goed dat je mij daaraan herinnert. Die krijgen haar plaats onder de getrouwde vrouwen, als ze ten minste kinderen hebben of gehad hebben. *[T]hose that have been barren, shall sit at the lower End of them.*⁴

⁴ Erasmus, 'The Parliament of Women', 207 e.v.

Iu.

Quem locum designas sacerdotum ac monachorum
uxoribus'

Co.

De his proximo consessu deliberabimus.

Iu.

Quid de his, quae corpore faciunt quaestum?

Co.

Non patiemur hunc senatum admixtu talium
inquinari.

Iu.

Quid de concubinis?

Co.

Istarum non simplex est genus; de quibus per otium
tractabitur. Adiiciendum est, quomodo fieri debeat
Senatusconsultum, punctisne an calculis, an suffragiis

Iu.

Well, but what Place do you design for the Wives of Priests and Monks?

Co.

We will consider of that Matter at our next Meeting.

Iu.

*What do you determine about those Women who get their Living by
their bodily Labour?*

Co.

*We will not suffer this Assembly to be polluted by the Mixture of such
Cattle.*

Iu.

What will you do concerning kept Mistresses?

Co.

*They are of several Ranks we'll consider that when we are more at
Leisure. There's another Matter to be considered of, How we shall give
our Votes whether by Scratching or Balloting, or by Word of Mouth, or*

vocalibus, an porrectis digitis, an discessione.

Ca.

In calculis dolus est, quemadmodum et in punctis: si pedibus eatur in sententiam, quoniam vestes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, uti voce pronuntiet unaquaeque quod sentit.

Co.

At difficile est numerare voces. Deinde cavendum, ne fiat pro consilio convicium.

Ca.

Nihil fiet absque notariis, ne quid possit excidere.

Co.

Ita quidem consultum est numero. Sed quibus modis excludes convicium?

Holding up our Hands, or by Dividing.

Ca.

There are Tricks in Balloting, and so there are in Scratching and if we give our Vote by Dividing, as we wear long Petticoats, we shall raise too much Dust so that I am of Opinion, it will be the best Way for every one to give her Vote viva voce.

Co.

But it will be a difficult Matter to number the Votes. And then too, great Care ought to be taken, that it be not rather a Billingsgate than a Senate [a Place of Scolding, rather than a Place of Pleading].

Ca.

It will be impossible to do any Thing without Clerks, to take Care that nothing be omitted.

Co.

Well then, we have taken Care about numbering; in the next Place, how shall we exclude scolding?

Ca.

Ne qua loquatur nisi rogata, et suo ordine. Quae secus fecerit, e senatu movebitur. Tum si qua quid effutierit eorum, quae heic aguntur, silentio plectetur triduo.

Co.

Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite, quibus de rebus consultandum sit. Primam oportet esse curam dignitatis: ea potissimum sita est in cultu. Cuius rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem et plebeiam, inter nuptam et virginem et viduam, inter matronam et meretricem. Adeo sublatus est pudor, ut quidvis usurpet quaelibet. Videre est plus quam plebeias ac loci plane sordidi, vestibus holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis, pellibus zebellinis, Madauricis, cum interim maritus domi consuat calceos. Digitos habent smaragdis et adamantibus onustos; nam uniones nunc vulgo fastidiuntur. Ne quid querar de succinis et coralliis et crepidis

Ca.

Laat niemand spreken die daartoe niet is uitgenoodigd en dan alleen maar op haar beurt. Wie zich daaraan niet houdt, wordt uit den raad verwijderd. En verder, als er één is die 't geen hier besproken wordt verklapt, die zal gestraft worden met een gedwongen zwijgen van drie dagen.

Co.

Goed. Zoo ver dus over de manier waarop we de zaak zullen aanpakken. Hoort nu, wàt we zullen behandelen. Vooreerst moeten we zorg dragen voor ons aanzien en prestige. En dat ligt voornamelijk in onze uiterlijke verschijning. Die wordt heden ten dage zóó verwaarloosd, dat men nauwelijks een onderscheid kan zien tusschen een dame van adel en een vrouw uit het volk, een getrouwde vrouw, een meisje, en een weduwe, tusschen een fatsoenlijke gehuwde vrouw en een lichtekooi. Alle gevoel van schaamte is zoo ver de wereld uit, dat iedere vrouw zich maar aanmatigt, wat ze maar wil. Men kan tegenwoordig vrouwen uit de burgerklasse, ja zelfs uit heel lagen stand zien, die zich kleeden in zijde, in sleepjaponnen, bebloemd, gestreept, van fijn lijnwaad, met goud- en zilverdraad doorweven, ja met sabelbont, terwijl intusschen hun mannen thuis schoenen zitten te lappen. Haar vingers hebben ze beladen met smaragden en diamanten

inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexus
cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium serico limbo
decorare; nunc geminum est malum, et res familiaris
extenuatur, et ordo, qui dignitatis est custos,
confunditur. Si pilentis et lecticis eboratis ac bysso
tectis vehuntur plebeiae, quid relictum est nobilibus
ac potentibus? Et si vix equiti nupta caudam trahit
ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis
uxor? Atque haec res hodie est intolerabilior, quod
mira temeritate subinde mutamus cultum. Pridem e
porrectis a vertice cornibus pendebant linteamina.
Hoc ornatu foeminae principes discernebantur a
plebeiis. Illae ne quid conveniret, sumpserunt pilea
foris ostentantia pelles albas nigris maculis
variegatas. Statim vulgus arripuit. Rursus mutato
cultu sumpserunt flammea nigra bysso. Id
foeminarum vulgus non solum ausum est imitari,
verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique et
gemmas. Olim nobilium erat, a fronte atque a
temporibus revulsis pilis in verticem capillos cogere.
Non diu licuit, mox quaelibet aemulatae sunt.
Tandem demiserunt crines in frontem; protinus et hoc

(want paarlen zijn nu bij 't groote publiek in minachting), om over
barnsteen, koralen en goudleeren schoentjes maar niet eens te spreken.
Vroeger was 't voldoende voor eenvoudige vrouwen, ter eere van hare
kunne, zijden ceintuurs te gebruiken en de gespen van haar japon met
een zijden borduurseltje te versieren. Thans is 't kwaad dubbel.
Vooreerst moet 's mans vermogen er aan gelooven en in de tweede
plaats gaat 't verschil van stand verloren, wat toch maar de waarborg is
dat ieder krijgt wat hij waard is. Zoo vrouwen uit het volk mogen rijden
in mooie wagens en zich in draagstoelen met ivoor versierd en met fijn
linnen gedekt kunnen laten dragen, wat schiet er dan nog over voor
dames van adel en aanzien? En als een vrouw gehuwd met iemand die
amper-aan Ridder is, reeds een sleep draagt van vijftien el, wat moet
dan de vrouw van een Hertog of Graaf doen? En dit is des te
ondraaglijker, omdat wij zoo nu en dan met verwonderlijke
onberedeneerdheid onze kleederdracht veranderen. Eertijds hingen van
de punten die uitsteken van den top onzer hoofdbedekking, linten af.
Door dat versiersel onderscheidten zich de voorname dames van de
vrouwen uit lageren stand. Om nu de gelijkheid weer weg te nemen
namen de eerstgenoemden hoeden aan, die van buiten wit bont toonden
met zwarte staartjes bezet. Onmiddellijk nam 't lage volk het over. Weer
veranderden de dames van onzen stand en gingen een zwarten mantel
dragen van linnen. De vrouwen van de lagere standen durfden dat niet

imitatae sunt plebeiae. Solae nobiles olim habebant laterones et ante ambulones; et ex his unum delicatum, qui surrecturae manum porrigeret, qui laevam incedentis brachio dextro fulciret: nec hoc honoris concedebatur nisi bene nato. Nunc ut passim id faciunt matronae, ita quoslibet ad hoc officium recipiunt, quemadmodum ad gestandum a tergo caudam. Item olim solae nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc qui corium olent, irruunt ad osculum foeminae, quae scutum habet plenae nobilitatis. Nec in coniugiis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciae nubunt plebeiis, plebeiae patriciis: ita nascuntur nobis hybridae. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quae metuit adhibere fucos omnes nobilium: cum plebeiis sufficere deberet, aut flos recentis cervisiae, aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: purpurissam, cerussam, stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat claris foeminis relinquere. Iam in conviviis, in publico incesso, quam nullus ordo! Saepe fit ut negotiatoris

alleen nadoen, maar voegden er nog gouden franje aan toe, ja, ten slotte zelfs edelsteen. Oudtijds was het een voorrecht van edelvrouwen zich de haren van 't voorhoofd en de slapen uit te trekken en de haren op de kruin in een wrong te binden. Lang duurde 't niet of de eerste de beste volgde dat na. Eindelijk gingen zij het haar dragen zóó dat het op 't voorhoofd neerhing; ook de vrouwen uit het volk deden dit onmiddellijk na. Alleen adellijke dames hadden eertijds pages en lakeien en onder deze één bevoorrechten, die haar de hand moest reiken wanneer ze van haar zitplaats ging opstaan, die haar linkerhand bij 't loopen met zijn rechterhand mocht steunen. En die eer werd alleen maar toegestaan aan knapen van edele geboorte. En nu de getrouwde vrouwen dit overal doen, nemen ze ook maar ieder die wil tot dat dienstbetoon aan, bijv. tot de taak van sleepdragers. Zoo groetten vroeger alleen maar adellijke dames met een kus. En lang niet iedereen ontvingen ze daarmee, ja zelfs reikten ze niet aan iedereen de hand tot den handkus. Nu schieten zelfs zij, die naar leer stinken op een dame af, om haar een kus te geven, zelfs al is het een dame met een adellijk wapenschild. Ook bij 't sluiten van huwlijken, let men zelfs niet meer op aanzien en stand. Vrouwen van adel huwen mannen uit 't volk, burgervrouwen met edellieden. En zoo krijgen wij tot kinderen een halfslachtig kroost. En geen is er van zóó lage geboorte, die er tegen op ziet al de kunstmiddeltjes der edelvrouwen aan te wenden. Terwijl 't

uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa iam dudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atque haec inter nos facile poterunt transigi, quoniam non nisi ad foemineum pertinent genus. Est autem et quod cum viris agamus, qui nos summovent ab omni dignitate, ac tantum nos pro lotricibus et cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitrato. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicae rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo semper uxoris insignia laevum habent latus, etiamsi tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat ius suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus, ut vicissim geramus officia publica; duntaxat, quae intra moenia, et sine armis geri possunt. Haec est summa rerum, de quibus mihi videtur operae pretium consultare. Super his apud se quaeque deliberet, ut de singulis fiant senatusconsulta, et si cui vestrum aliquid quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum absolverimus. Adhibeantur notariae quatuor, quae

vrouwen uit 't volk voldoende moest geweest zijn, schuim van jong bier of frisch aftreksel van boombast te gebruiken of andere dingen, die men voor lagen prijs kan koopen, hadden zij karmijn en blanketsel en andere fijne verfstoffen moeten overlaten aan de voornamere dames. Hoe weinig orde is er nu bij diners of wanneer zij zich in 't openbaar vertoonen! Dikwijls gebeurt 't, dat de vrouw van een koopman niet verkiest te wijken voor een vrouw, wier beide ouders van adel zijn. 't Is al lang een eisch van den tijd dat we eens wat vaste regels hieromtrent vaststellen. En dat zullen wij gemakkelijk onder elkander kunnen doen, omdat ze alleen de vrouwelijke sekse aangaan. Maar, we hebben ook een appeltje te schillen met de mannen, die ons van alle eerbetoon buitensluiten, en ons alleen maar voor waschvrouw en kookster houden, terwijl zij alles naar hun eigen goedvinden inrichten. Wij zullen hun dus graag hunne ambten overlaten en de zorg voor de militaire zaken. Maar wie zou het kunnen dulden dat op 't schild het wapen van de vrouw altijd aan den linkerkant staat, ook al overtreft zij 's mans adel met drie maal zooveel kwartieren als de zijnen? Verder is 't toch ook niet meer dan billijk dat de moeder een woordje heeft mee te spreken in 't geven van een positie aan de kinderen? En misschien zullen we ook dit nog eens gedaan krijgen, dat wij op ónze beurt ook de openbare ambten bekleeden: ten minste die ambten welke binnen de muren en zonder wapens te dragen, kunnen worden bekleed.

notis excipiant, quidquid dicatur. Praeterea
quaestoriae duae, quae loquendi facultatem vel
faciant, vel adimant. Sit hic consessus divinationis.

Dames, dat is in hoofdzaak wat me de moeite waard schijnt om er over te beraadslagen. Laat ieder hierover eens bij zich zelve nadenken opdat er raadsbesluiten over elk punt kunnen genomen worden, en als aan iemand uwer soms nog iets in de gedachte komt, laat ze er dan morgen mee in de vergadering voor den dag komen. We zullen immers iederen dag bijeenkomen totdat wij de zitting ten einde hebben gebracht. Er moeten vier secretaressen worden aangesteld om al wat er gesproken wordt op te teekenen. Bovendien twee voorzitters om 't woord te geven of te ontnemen. Zoo hoop ik dan dat deze bijeenkomst moge welslagen onder begunstiging van Godes genadige bescherming.